

KRIJGSGEVANGENEN

planten, bemachtigden honingraten, roosterden larven van bijen, mieren en houtwormen. Ook veldmuizen en ratten werden gegeten – eenmaal werd een grote python gedood, 'waarvan een verrukkelijke soep werd gemaakt'¹, en een verpleger wist een beer te vangen die verwerkt werd 'in de algemene pot'.²

Veel last hadden de krijgsgevangenen van zwermen muskieten en kleine vliegjes alsook van muggen. Bijna allen kregen malaria, enkele tientallen gingen aan de hongerziekte lijden. Vrij kort na het begin van de arbeid konden evenwel bijna vijftig zieken naar het kamp in Belawan terugkeren en dat droeg er toe bij dat van de Atjeh-party ter plekke maar weinigen zijn overleden: drie.

Toen het werk voltooid was, moesten de krijgsgevangenen, van wie velen geen schoeisel meer hadden, te voet naar Koetatjane terugkeren, ten dele in nachtmarsen: een extra zware tocht voor diegenen die door tekort aan vitaminen in het donker niets meer konden zien. 'Men hield zich aan elkander vast, men knoopte min of meer witte doekjes op de rug' en één krijgsgevangene,

'die ware katteogen had, leidde een gehele groep nachtblinden door op zijn kuit een vuurvliegje te plakken.

De Koreanen traden bij deze tocht zeer hard en hardvochtig op en wierpen bijvoorbeeld van mensen die niet goed meekonden, de ransel in het ravijn, hetgeen voor een mens in deze omstandigheden een ramp was. Maar er zijn ook verhalen van bewakers die een enkeling hielpen.'³

Uit diegenen die Belawan niet hadden verlaten, werden in juli en augustus '44 groepen gevormd die op het oostelijk tracé van de Pakanbaroe-spoorweg aan het werk werden gezet, en een overeenkomstig lot wachtte de mannen van de Atjeh-party: zij werden eind oktober '44 naar Padang getransporteerd, van waaruit zij naar het westelijk tracé van de Pakanbaroe-spoorweg werden overgebracht – wij komen er op terug.

★

Merkwaardig genoeg werden op Noord-Sumatra de Indische Nederlanders onder de krijgsgevangenen niet naar 'Europese' krijgsgevangenenkampen afgevoerd maar kwamen zij samen met de inheemse krijgsge-

¹ A.v., p. 102. ² A.v., p. 103. ³ A.v., p. 121-22.